

Hilde Braam & Maaïke Pulles
NHL Hogeschool, Lectoraat Taalgebruik & Leren
Contact: *Hilde.Braam@nhl.nl*
m.pulles@rug.nl

Bibliotheek in de les: werken aan leesmotivatie en informatievaardigheden bij wereldoriëntatie

1. Inleiding

Het onderwijs ‘wereldoriëntatie’ wordt op veel scholen gegeven vanuit methodes en er wordt vooral gewerkt met tekstmateriaal uit die methodes. Dat betekent dat er voor leerlingen dan weinig te kiezen valt, terwijl het voor de leesvaardigheid van leerlingen juist van groot belang is dat ze veel teksten lezen die hen aanspreken rondom relevante onderwerpen (Guthrie e.a. 2007). Bovendien bieden de thema’s uit ‘wereldoriëntatie’ juist veel mogelijkheden om tegelijkertijd te werken aan informatievaardigheden, een onderdeel van mediawijsheid (o.a. ‘zoeken naar relevante informatie’, ‘beoordelen van bruikbaarheid en betrouwbaarheid van bronnen’, ‘verwerken van informatie uit verschillende bronnen’...).

Openbare Bibliotheken kunnen hierin een rol spelen, omdat zij scholen kunnen bedienen met collecties die aansluiten bij specifieke thema’s. In het kader van ‘de Bibliotheek op School’ gebeurt al veel om de bibliotheek de school in te krijgen (Nielen & Bus 2015). Doel van dit project is om lezen op school en in de vrije tijd te stimuleren. Lezen bevordert immers de lees- en taalvaardigheid. In een samenwerkingsproject tussen Stichting Bibliotheken Midden Fryslân (SBMF) en het Lectoraat Taalgebruik & Leren van de NHL Hogeschool is het project ‘Bibliotheek in de les’ uitgevoerd, om te kijken hoe de bibliotheek nog beter kan aansluiten bij wat in de lessen gebeurt. In het kader van dat project is een lesaanpak ontwikkeld die aansluit bij ‘wereldoriëntatie’ en waarbij leerlingen meer tekstmateriaal aangeboden krijgen en meer keuzes kunnen maken in de teksten die ze lezen. Met de aanpak krijgen leerlingen en leerkrachten daarenboven ook meer ondersteuning bij het omgaan met mediawijsheid.

2. Onderzoeksopzet (& methode)

Onderzoekers van het Lectoraat Taalgebruik & Leren van de NHL Hogeschool hebben, samen met bibliotheekmedewerkers, een aanbod ontwikkeld bij enkele thema’s

uit de wereldoriëntatiemethode *Topondernemers*, voor midden- en bovenbouw. Het aanbod bevat:

- door de bibliotheek samengestelde themacollecties in aanvulling op de methode;
- hulpkaarten voor leerlingen bij het leren omgaan met informatie (informatievaardigheden);
- didactische kaarten voor leerkrachten met achtergrondinformatie;
- lessuggesties.

In de methode *Topondernemers* doen leerlingen kleine onderzoekjes binnen een thema. De methode zelf geeft echter weinig ondersteuning bij het zoeken naar en omgaan met tekstuele bronnen, zowel in boeken als op het internet. De ontwikkelde hulpkaarten probeerden hier juist op in te spelen. De themacollecties bevatten zowel informatieve boeken als fictieboeken die passen bij de thema's. Op de hulpkaarten worden suggesties gedaan voor geschikte websites en zoekmachines waar de leerlingen naar informatie kunnen zoeken. Dat zijn websites en zoekmachines die speciaal zijn toegespitst op kinderen, zodat leerlingen geschikte informatie over hun onderwerp kunnen vinden. Zo kunnen de leerlingen informatie uit zowel boeken als van het internet halen.

In het schooljaar 2014-2015 hebben vier basisscholen in het verzorgingsgebied van SBMF met dit aanbod gewerkt bij twee thema's uit *Topondernemers*. Daarnaast waren er drie scholen betrokken als controlescholen. Geprobeerd is om de thema's op de verschillende scholen zoveel mogelijk op elkaar af te stemmen.

Voorafgaand aan, tijdens en na afloop van het werken met het materiaal zijn verschillende soorten data verzameld: data n.a.v. vragenlijsten voor leerlingen die betrekking hadden op informatievaardigheden en leesmotivatie, video-observaties in de klassen waar met het materiaal gewerkt werd, interviews met deelnemende leerkrachten en Cito-toetsscores voor begrijpend lezen. Om ook enig zicht te krijgen op de kennisontwikkeling van de kinderen over een bepaald thema, hebben de kinderen bij de tweede ronde voorafgaand aan en na afloop van het thema een *mindmap* gemaakt over het thema.

Om het leesgedrag van de deelnemende leerlingen in kaart te brengen, hebben de leerlingen voorafgaand aan en na afloop van het project een vragenlijst over lezen ingevuld. Op basis van een aantal stellingen in de vragenlijsten, hebben we voor elke leerling de leesattitude bepaald. Daarnaast bevatte de vragenlijst ook vragen over wat kinderen lezen, hoe vaak ze lezen en hoe het met digitaal lezen (op computer, *tablet* en *smartphone*) gesteld is. We hebben gekeken naar vrijetijdsbesteding, waarbij we hebben gevraagd hoe leuk kinderen lezen vinden in vergelijking met andere activiteiten (huiswerk maken, *gamen*, knutselen, etc.). Ook hebben we vragen gesteld over het boekbezit van kinderen (hoeveel boeken hebben ze thuis die van henzelf zijn) en het bibliotheekbezoek (hoe vaak ga je naar de bibliotheek en hoeveel boeken leen je dan

meestal). Tot slot hebben we vragen gesteld over meertaligheid. Lezen kinderen wel eens in het Fries of in het Engels of in nog andere talen?

Om te kunnen achterhalen hoe kinderen informatie zoeken en hoe zij die informatie verwerken, hebben de leerlingen voorafgaand aan en na afloop van het project een vragenlijst over informatievaardigheden ingevuld. We hebben gevraagd wat voor informatie kinderen zoeken, wanneer ze dat doen en waar ze die informatie dan zoeken. We hebben hierbij ook gevraagd hoe moeilijk of makkelijk kinderen het vinden om bepaalde informatie te zoeken/vinden. Ook het aspect van samenwerken tijdens het zoeken naar informatie en het vragen van hulp tijdens dit proces, kwamen naar voren. We hebben gevraagd naar zowel het zoeken en kiezen van boeken, als naar het zoeken op het internet naar geschikte informatieve websites (eventueel door middel van zoekmachines). Ten slotte hebben we gekeken naar de kritische houding van kinderen: hoe beoordelen ze of een boek of website geschikt is om te gebruiken voor hun onderwerp? Ook brongebruik kwam hierbij aan bod: schrijven kinderen altijd op waar ze bepaalde informatie vandaan hebben?

3. Eerste bevindingen

De eerste bevindingen die we hier kunnen presenteren, betreffen de video-observaties en interviews met leerkrachten. Uit zowel (video)observaties als interviews met leerkrachten bleek dat de themacollecties erg gewaardeerd werden door zowel leerkrachten als door leerlingen, waarbij wel aangemerkt moet worden dat de collecties beperkt en overzichtelijk moeten blijven om er goed mee te kunnen werken. Met name de informatieve boeken werden gewaardeerd, maar er waren ook leerkrachten en leerlingen die blij waren met fictie over de thema's.

Het 'risico' bij dit soort onderwijs, waarbij kinderen zelfstandig kleine onderzoekjes doen en op zoek gaan naar informatie, is dat er meteen – en soms ook uitsluitend – gezocht wordt op het internet. Een vraag wordt ingetikt op zoekmachine *Google*, en kinderen varen hier blind op. Dat hebben we ook in de praktijk gezien. Echter, juist door boeken de klas binnen te brengen, zijn kinderen meer geneigd om gecombineerd gebruik te maken van informatie op het internet en uit boeken, zeker als dat gestimuleerd wordt door de leerkracht. Vooral bij de kinderen in de bovenbouw zagen we dat ze kritisch waren op de informatie die ze vonden. Een meisje merkte op, tijdens het vergelijken van twee bronnen: "hé, hier staat iets heel anders!" Dat kan dan weer tot overleg met groepsgenoten leiden.

4. Tot slot

Tijdens onze sessie op de HSN-conferentie zullen we de resultaten van onze bevragingen en de gebruikte materialen presenteren. Ook zullen we ingaan op de kennisontwikkeling rondom de verschillende thema's die we in kaart hebben kunnen brengen naar aanleiding van de *mindmaps*.

Referenties

- Guthrie, J.T., L.W. Hoa, A. Wigfield, S.M. Tonks, N.M. Humenick & E. Littles (2007). "Reading motivation and reading comprehension growth in the later elementary years". In: *Contemporary Educational Psychology*, 32, p. 282-313.
- Nielen, T. & A. Bus (2015). "Bibliotheek op School onder de loep: leesmotivatie stimuleren". In: *JSW*, 99 (8), p. 6-9.

Ronde 3

Alois Ruitenbeek & Sylvia Bacchini
 Contact: alois58@gmail.com
s.bacchini@chello.nl

Taalmozaïek: taal en kennis van de wereld voor jonge kinderen

1. Inleiding

Taalmozaïek is een programma voor peuters en kleuters waarmee ze snel veel taal leren, ingebed in een hoogwaardig aanbod van kennis van de wereld. Taal en kennis gaan daarbij hand in hand.

Peuters en kleuters zijn nieuwsgierig en willen de wereld om zich heen begrijpen. *Taalmozaïek* biedt kennis die voor hen relevant is, over peuter- en kleuterdingen en over onderwerpen als 'natuur', 'techniek' en 'samenleving', op een voor jonge kinderen begrijpelijke en aansprekende manier. *Taalmozaïek* is speels, maar niet kinderachtig. Jonge kinderen kunnen, op hun niveau, veel kennis van de wereld verwerven.

Het woordenschaataanbod van *Taalmozaïek* bestaat uit 4500 woorden, verdeeld over drie jaar: 'peuters', 'groep 1' en 'groep 2'. *Taalmozaïek* richt zich op de héle taal: op